

**ОРФОГРАМА.
ОРФОГРАФІЧНА ПОМИЛКА.
ОРФОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК.
ПРИНЦИПИ УКРАЇНСЬКОЇ
ОРФОГРАФІЇ**

Відомого французького письменника М. Пруста викликав на дуель безграмотний писака. Даючи свою візитну картку, він сказав М. Прусту:
— Надаю вам право вибору зброї.
— Чудово,— відповів Пруст,— обираю орфографію. Ви вбиті.

- Поясніть, як ви зрозуміли суть історії.
- Що вивчає орфографія?
- Чи важливо сьогодні, коли кожна людина має доступ до онлайн джерел, вивчати орфографічні правила?

Мовознавчі терміни, пов'язані з темою

Орфографія (від грецьких *orthos* - правильний і *grapho* - пишу) - це система загальноприйнятих правил написання слів якої-небудь мови і розділ мовознавства, який вивчає правопис слів.

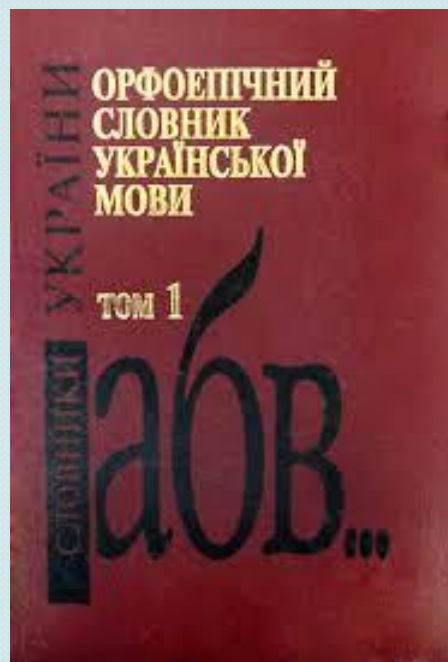
Орфографічна норма - це загальноприйняті правила написання слів.

Орфографічне правило – це чітка рекомендація, що пояснює умови вибору єдино правильного, нормативного написання слова.

Орфограма (від грецьких *orthos* - правильний і *gramma* - буква) – графічний знак (буквений і небуквений), який потрібно вибрати із ряду можливих відповідно до орфографічного правила.

Орфографічна помилка – це неправильне написання слів.

Правильне написання слів зафіксоване в орфографічному словнику

Орфографічний словник містить перелік слів у їхньому нормативному написанні та розкриває слова лише в аспекті їхнього правопису (наприклад, окрім власне слів у називному відмінку надає їхнє закінчення у родовому). Орфографічний словник є показником сучасного йому правопису.

Приклади статей з орфографічного словника

земля, -і, зн. -ю, ор. -ею, кл. -е, мн. -млі, -мель, д. -млям, (планета – Земля)

земляний

радіти, -ію, -ієш

родина, -и

родичів, -чева, -чеве

родовий (від рід)

родовий (від роди)

Виписати з орфографічного словника статті до слів:

країна, країнознавство, край;

чудо, чудовий, чудодійність.

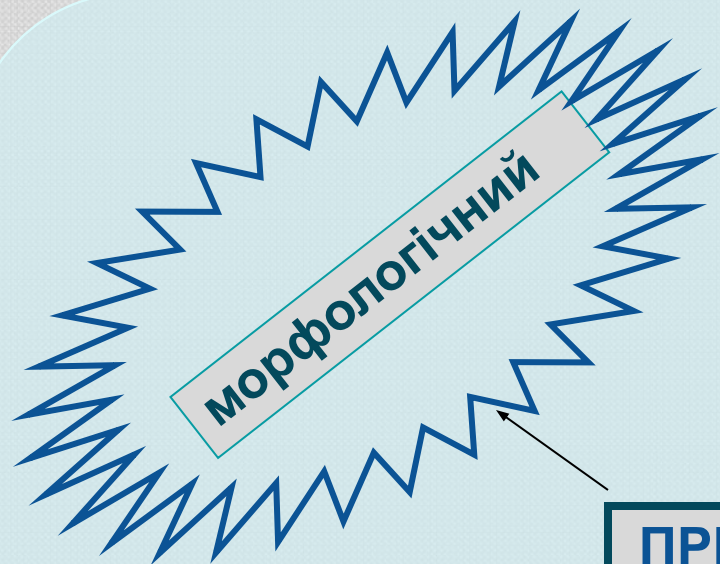
Види орфограм

БУКВЕНІ

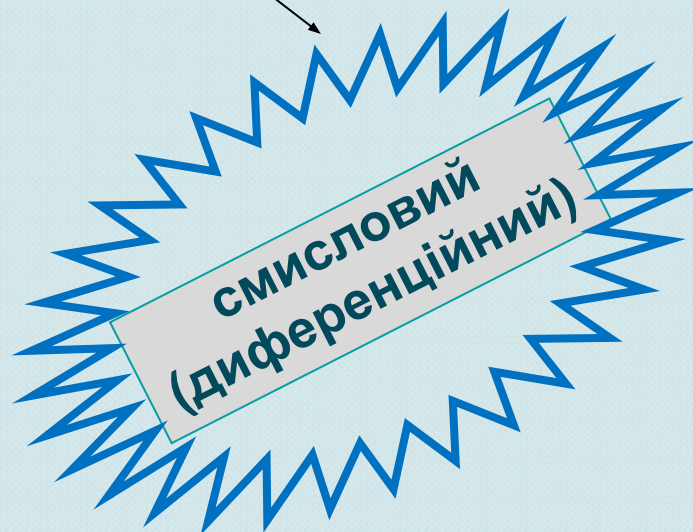
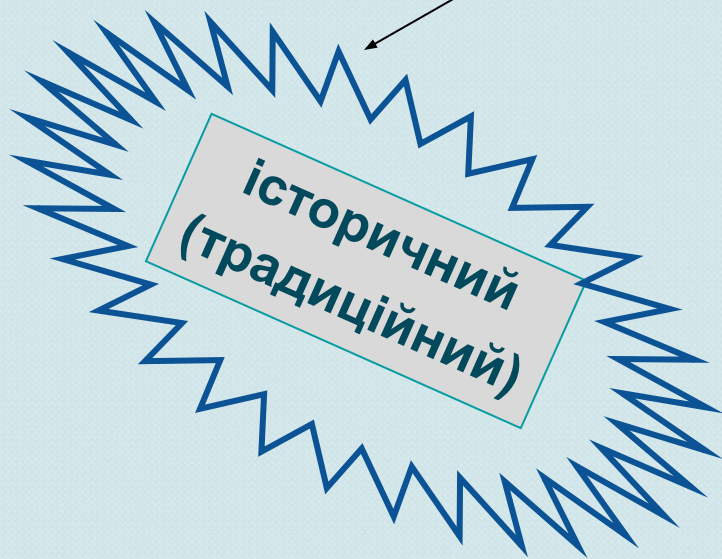
- **ненаголошені е, и в корні слова:** *весна, життя;*
- **велика чи мала буква:** *Земля-земля;*
- **написання сумнівного приголосного:** *легкий, просьба;*
- **подовження та подвоєння приголосних:** *навчання, лимонний;*
- **наявність чи відсутність літери:** *сторіччя-сторіч, інші.*

НЕБУКВЕНІ

- **дефіс:** *по-українськи, жовто-синій, з-поміж;*
- **апостроф:** *сузір'я, любов'ю;*
- **перенос слова:** *хо-джу, три-ста;*
- **роздільне написання:** *будь ласка, все одно, поки що, на жаль;*
- **написання разом:** *удвох, понад, півострів, інші.*

**ПРИНЦИПИ УКРАЇНСЬКОЇ
ОРФОГРАФІЇ**

За **фонетичним принципом** («як чую, так і пишу») позначають:

- усі наголошені голосні¹: *ка́зка, гово́риш, кúхня, пі́сня, метр, лі́па*;
- ненаголошені [а], [у], [і], а також [о], що стоїть не перед складом із наголошеним [у] або [і]: *каза́ти, купáтися, ліка́рня, молоко́*;
- префікс *с-* перед кореневими *к, н, т, ф, х*: *сказати, ститати, стиснути, сформу- вати, схилити*;
- групи приголосних, що утворилися внаслідок спрощення: *проїзний, щасливий, серцевий, тиснути*;
- групи приголосних [ств], [цтв], [зтв] і суфікси *-ськ-, -цьк-, -зьк-*, що утворилися внаслідок додавання суфіксів до основ: *птах — птаство, ткач — ткацтво, убогий — убозтво, чех — чеський, Кременчук — кременчуцький, Рига — ризький*;
- чергування приголосних: *рука — на руці — ручка, нога — на нозі — ніжка, вухо — на вусі — вушко*.

Морфологічний принцип правопису вимагає однакового позначення на письмі значущих частин слова, незалежно від їхнього реального звучання: [го^улу́бка] *голубка*, бо *голуб*; [до^ур'і́з'ц'і] *доріжці*, бо *доріжка*.

Також за морфологічним принципом пишуть:

- ненаголошені голосні [е], [и], а також [о], що стоять перед складом із наголошеним [у] або [і]: *весна́, зима́, спону́ка, хоті́в*;
- приголосні, що змінюють своє звучання внаслідок уподібнення: *боротьба, кігті, розжуй*;
- приголосні звуки, що спрощуються тільки у вимові: *журналістський, агентство*;
- довгі звуки на межі значущих частин слова: *віддати, піднісся, хвилюються, граєшся* та ін.

Історичний (традиційний) принцип правопису полягає в тому, що слова, окремі частини слів чи букви пишуть так, як це робили раніше, за усталеною традицією, але їхнє написання не можна пояснити в сучасній мові дотриманням фонетичного або морфологічного принципів. За традицією в українському письмі вживають:

- літери **я, ю, є**, що позначають один або два звуки, а також **ї**, що позначає два звуки: *тісня — п'який, жоанс — в'юн, синє — б'є, пір'їна*;
- літеру **щ** на позначення двох звуків: *щука, паща, прощення*;
- м'який знак: *синь, кольє, Львів*;
- подвоєні літери в іншомовних словах: *Марокко, Руссо, голландець, тонна, нетто*.

Смисловий (диференційний) принцип вимагає різного написання:

- однозвучних слів, що мають різне значення (омонімів): *Лев* (ім'я) — *лев* (тварина); *Захід* (країни Західної Європи) — *захід* (частина світу); *Олег Вітер* — *різкий вітер*;
- паронімів: *гребі* — *гриби*; *кленок* (від *клен*) — *клинок* (від *клин*);
- префіксів *пре-*, *при-*: *пречерствий* — *причерствілий*;
- слів разом та окремо: *в день народження* — *приїхали вдень* та ін.

В українській мові переважають написання, що відповідають фонетичному й морфологічному принципам.

Опрацюйте матеріал підручника й установіть відповідність між принципом української орфографії і його характеристикою

ПРИНЦИП

1. **Фонетичний**
2. **Морфологічний**
3. **Історичний**
(традиційний)
4. **Смисловий**
(диференційний)

ХАРАКТЕРИСТИКА

- А** написання не зумовлюються ні вимовою, ні морфологічною будовою слова, їх написання перевіряємо за словником;
- Б** написання однозвучних слів залежить від їхнього значення;
- В** слова пишуться так, як вимовляються за нормами орфоепії;
- Г** значущі частини споріднених слів (морфеми) пишуться однаково, незважаючи на те що вони в різних формах того самого слова або в споріднених словах звучать по-різному;

Розпишіть слова з виділеними літерами в чотири колонки за принципами української орфографії

Священний, **малодосліджений**, мовно-літературний, пане **Соловей**, пишається, **по-товариськи**, **пів аркуша**, **удвох**, **у** двох (кімнатах), **герой**, **дорога**, **сосна**, **діти**, **ящір**, **діти**, **ящур**, **пір'їна**, **розспіваний**, **дерева**, **сфотографувати**, **рука** – в **руці** – **рученнята**, **доріжці**.

**Дякую за
роботу.**